

Industriebond FNV: welke koers?

De vakbeweging beleeft moeilijke tijden. De crisis trekt diepe sporen door de gehele samenleving. Het valt niet mee het schip op koers te houden in een zee vol klippen en draaikolken. En als ook nog de bemanning gaat twifelen aan de stuurmanskunst van de lieden op de brug...

Dat is de situatie die zich op dit moment voordoet bij de Industriebond FNV. Dick Visser, de kapiteinsstrepen nog vers op de mouw, ziet zich gekonfronteerd met een verzet dat, tenzij zeer tactisch tegemoetgetreden, maar al te gemakkelijk zou kunnen omslaan in muiterij. Wat is er aan de hand?

NOTA EN TEGENNOTA

In de laatste week van maart vergaderde de bondsraad, het 'parlement' van de Industriebond FNV. Aan de orde was de concept-nota van het bondsbestuur 'Hoofdpijnen van het middellange termijnbeleid van de Industriebond FNV voor de tweede helft van de jaren tachtig'. Op zichzelf is het natuurlijk niets bijzonders indien een bondsbestuur tracht lijnen uit te zetten naar de (naaste) toekomst. Maar waren vorige beleidsnota's niet geheel onomstreden - zo blijken de trauma's van *Doormodderen of durven* nog héél diep te zitten - ditmaal werd de bestuursnota begeleid door een tegenstuk: 'Alternatief voor het middellange termijnbeleid van de Industriebond FNV van de delegatie van district 6'. En district 6 is, ruw gezegd, de provincie Utrecht.

Voor het eerst werd er een serieuze poging gedaan om tegenover hetgeen het bondsbestuur voor ogen staat een bruikbaar, werkbaar alternatief te stellen. Zoiets ondernemen is minder eenvoudig dan het lijkt. De opstellers van het 'Alternatief' zijn mensen met een gewone dagtaak. Ze hebben ook niet het apparaat ter beschikking waarover het bondsbestuur wél beschikt. En terwijl het bondsbestuur zijn visie in alle rust had kunnen samenstellen zagen de auteurs van het 'Alternatief' zich genoodzaakt hun tegentekst te schrijven in de korte tijdspanne die er overbleef tussen het verschijnen van de bestuursnota en het bijeenkomen van de bondsraad. Men kan dan ook niet anders dan bewondering hebben voor hetgeen de Utrechtse op tafel

legden, temeer daar hun stuk van een onmiskenbare kwaliteit getuigt.

TEGENSTELLINGEN DUIDELIJK GEMAAKT

Er heerst reeds geruime tijd onrust onder het onbezoldigde kader - en een deel van de onbezoldigden - over de koers van de leiding. Die onrust kwam al tot uiting bij het uitbrengen van de nota *Doormodderen of durven*. Die onrust had tot nu toe echter een diffuus karakter, verdichtte zich nooit tot een grondige analyse van wat er nu precies fout was in hetgeen Piet Vos en zijn leerlingen in het bondsbestuur klaarstoomden. Daar kwam nog bij dat de verbale, demagogische talenten van een Arie Groenevelt er voor zorgden dat de wel degelijke bestaande oppositie vaste vormen aannam. De nieuwe leiding beschikt duidelijk over minder oratorische talenten en munt evenmin uit door oorspronkelijke gedachten of vormgeving.

Ook de *setting* van het strijdperk is dus veranderd, maar wat veel zwaarder weegt is het feit dat de ervaringen van de laatste jaren een aantal illusies die bij de kaderleden leefde grondig verstoord hebben. 'Inleveren' heeft *niet* geleid tot meer werkgelegenheid; de bereidheid tot 'redelijk overleg' heeft de ondernemers er *niet* toe gebracht hun ongebreidelde winststreven ook maar enigszins te temperen. Was er onder de kaderleden eerst een (groeïend) onbehagen omtrent de vraag of men wel op de goede weg was, er is nu sprake van een evenzeer groeiend inzicht dat men opeen totaal verkeerde weg is, een weg die regelrecht naar de afgrond voert. De leiders mogen met oogkleppen op doorrennen, zij die dichter bij de werkvloer staan weten maar al te goed dat een vakbond die zich al te zeer solidariseert met de ondernemers en met de overheid zijn

eigen doodvonnis tekent. Wanneer een voortdurend slinkend aantal leden zich in het beleid van de bond herkent, zijn belangen niet langer veilig acht in de handen van de leiding vindt er een dialektische omslag plaats: men gaat zijn heil elders zoeken. Met name degenen die, op welke wijze ook, buiten het arbeidsproces geraakt zijn vertrouwen de behartiging van hun belangen steeds meer toe aan organisaties *buiten* de vakbeweging - zelfs aan organisaties die zich in sommige gevallen *tegen* de vakbeweging keren. Het is allerminst toevallig dat de kritiek van die organisaties zich met name sterk richt tegen de koers van de Industriebond FNV. Deze immers laat zich, in sterkere mate nog dan andere FNV-bonden, nauwelijks iets gelegen liggen aan de solidariteit met de uitkeringsgerechtigden. Ook het wel en wee van de kollektieve sektor - overheidspersoneel en trendvolgers - lijkt niet de belangrijkste zorg van Dick Visser c.s. te zijn. Het is de voornaamste verdienste van de Utrechtse delegatie dat zij dit dilemma duidelijk onder woorden gebracht heeft en een bruikbaar uitgangspunt heeft geschapen voor de discussie over hoe het nu wél moet. Dat er in het Utrechtse werkstuk ook feilen aan te wijzen zijn doet hier minder terzake. In de eerste plaats omdat het volmaakte toch altijd achter de horizon blijft liggen (wat niet wegneemt dat het altijd goed is te blijven proberen *achter* die horizon te kijken...) maar ook - en dat is een wat aardser benadering - het werkstuk, zoals al gezegd, in een vloek

TOENEMEND VERZET IN DE INDUSTRIEBOND FNV

en een zucht en met beperkte middelen in elkaar gezet moest worden.

BELANGRIJKE KONCESSIE(S)

Wanneer men dit alles in overweging neemt is het tekenend dat al bij het begin van de bondsraadsvergadering de voorzitter al *op voorhand* de Utrechtse oppositie tegemoetkwam. In de eerste plaats uitte hij zijn waardering voor het door de Utrechters verrichte werk, evenals voor onderdelen daarvan. Hij wilde zelfs enkele elementen ervan overnemen - waarover straks meer. Tegelijkertijd had hij de *gotspe* te klagen over het vele werk dat men het bondsbestuur bezorgd had door de tegennota in te dienen. Voorts maakte hij de verbazingwekkende opmerking dat nergens staat dat de Industriebond FNV socialisme nastreeft. Er moeten toen in de bondsraad enkele klompen gebroken zijn. Immers, Visser was al een belangrijk functionaris in de IB toen *Fijn is Anders* uitkwam en daarin staat wel degelijk dat de bond streeft naar een 'socialisme gebaseerd op arbeidsdemocratie'. Voorzover te overzien valt is die doelstelling nooit door enige vertegenwoordigende instantie van de IB overboord gezet en *dus* nog steeds van kracht. Het maakt op zijn minst een vreemde indruk dat een bondsvoorzitter zo achteloos omgaat met de *officieel* geformuleerde en door de bondsraad aanvaarde doelstelling van zijn organisatie - hoe vaag en gebrekkig die formulering in de ogen van sommigen ook zijn moge.

De achtergrond van Vissers (persoonlijke?) visie in deze werd overigens helder belicht doordat hij zei het socialisme te verbinden met klassenstrijd en *die te verwerpen*. Waarmee de merkwaardige figuur gekreëerd werd van een FNV-vakbondsvoorzitter die de klassenstrijd verwerpt. Kan zo iemand niet beter solliciteren bij het CNV? Visser is overigens bereid de Utrechtse delegatie tegemoet te komen. Hij stelt voor de Utrechtse versie van de paragrafen 4.3.5

(zeggenschap), 4.3.6 (sociale zekerheid en pensioenen) en 4.3.7 (de regionale vak- bondsafdeling) over te nemen. Is dit een werkelijke concessie? Uiteindelijk zal dat moeten blijken wanneer de nieuwe 'ineengeschoven' tekst beschikbaar komt. Vooralsnog valt te konstateren dat er een groot

verschil is tussen de beide visies. Beperkt het bestuursdocument zich tot het opsommen van een aantal op zichzelf niet onwenselijke zaken - waar echter geen ondernemer echt wakker van zal liggen, de Utrechtse variant graaft heel wat dieper. De ruimte ontbreekt hier om al te diep daarop in te gaan, voor het moment kan vastgesteld worden dat de Utrechtse versie de zeggenschap van de ondernemer over technologie, arbeidsorganisatie, personeelsbehoefte, wervings- en selectiebeleid *wezenlijk* ter discussie stelt. Bovendien menen de Utrechters, met betrekking tot de vraag welke belangen bij het kiezen van beleidsopties binnen de onderneming de doorslag geven: 'Het is een kwestie van macht welk belang eindelijk de doorslag geeft.' Dat lijkt mij een heel wat realistischer benadering dan die van Visser, die in zijn betoog de stelling verdedigde dat de zeggenschap door *argumenten* en niet door machtsvorming tot stand gebracht moet worden. In feite is dat een zich neerleggen bij de bestaande, kapitalistische machtsverhoudingen - en dat spoort weer voortreffelijk met het afzweren van het 'socialisme op basis van arbeidsdemocratie' van 'Fijn is Anders'.

In de Utrechtse visie is er geen sprake van zich bij die machtsverhoudingen neerleggen. Daarin zit een onoverbrugbare tegenstelling met de betuursfilosofie. Het is mij een volstrekt raadsel hoe deze haaks op elkaar staande visies in één document verenigd zouden kunnen worden.

In de paragraaf 'sociale zekerheid en pensioenen' zit een soortgelijke tegenstelling ingebakken. Het bestuursstuk is een opsomming van wenselijkheden, maar blijft in het vage waar het gaat om concrete invullingen en manieren om wensen af te dwingen. Ook op het punt van de financiële middelen, nodig voor de realisering ervan, tasten we in het duister. Volgens het Utrechtse stuk zal de financiering van de sociale zekerheid anders opgezet moeten worden. Daarbij wordt aangesloten bij opvattingen die ook in andere bonden al worden aangehangen.

'Ondernemingen met een arbeidsintensief productieproces betalen nu veel meer aan premies dan ondernemingen met een kapitaalintensief productieproces. Geen premie dus meer per arbeidsplaats, maar premieheffing over omzet of over de waarde van het geïnvesteerde kapitaal.' Voor het afdwingen hiervan zal, dat is althans mijn mening, stevig geknokt moeten worden en is mobilisatie van de 'achterban' een eerste vereiste. Hoe dat te verenigen valt met de bestuursaanpak van 'geen machtsstrijd, maar argumenten' - eerlijk, ook dat is mij een levensgroot raadsel.

Onder de druk van het teruglopen van het ledental dreigt het centrale bondsapparaat overbelast te raken. Het bestuursvoorstel zoekt naar manieren om dat probleem het hoofd te bieden, echter zonder de macht van het centrale apparaat *wezenlijk* aan te tasten. Doordat dit dilemma eigenlijk niet oplosbaar is, lijdt ook op dit punt de bestuursvisie aan een grote mate van vaagheid.

'Utrecht' graaft ook op dit punt veel dieper naar de wortels van de huidige situatie. 'De bond' als zodanig is voor de meeste leden een anonieme grootheid geworden. Contact ermee is er alleen via het bondsblad ZIN (als dat al gelezen wordt...) en de regionale bondsafdeling. 'Utrecht' doet een aantal voorstellen waardoor de 'basis', veel meer dan nu het geval is, direct betrokken wordt bij het vakbondswerk. Dat is van groot belang voor het opereren van de bond inde bedrijven, maar het is evenzeer uiterst nuttig voor het onderhouden van het contact met de leden die buiten het arbeidsproces geraakt zijn. Veel meer dan in de bestuursopvatting komt daarmee het zwaartepunt van de bondsactiviteit bij

TOENEMEND VERZET IN DE INDUSTRIEBOND FNV

de creatieve zelfwerkzaamheid van de leden te liggen. De functie van het bezoldigdenapparaat wordt daarmee, veel meer dan nu het geval is, een ondersteunende, adviserende. Het is echter de vraag of Dick Visser dat bedoelt als hij zich bereid verklaart de Utrechtse visie op dit punt over te willen nemen. Ik voor mij denk dat ook hier een diepe kloof gaapt tussen wat het bondsbestuur wil en wat de Utrechtse voor ogen staat. Maar kennelijk heeft de bondsraad het idee belangrijke concessies te hebben afgedwongen. Dat zou inderdaad het geval kunnen zijn. Echter op voorwaarde dat men scherp oplet wat er tenslotte voor beleidsdokument uit de bus komt. Men moet zich niet door mooie woorden in slaap laten wiegen.

MAATSCHAPPIJVISIE - EEN 'AMERIKAANSE' BOND?

Het fundamentele verschil tussen de opvattingen van de 'Slotermeerlaan' en 'Utrecht' ligt in de manier waarop men tegen de maatschappij aankijkt. Dick Visser, Piet Vos en hun geestverwanten zijn zelfs geen reformisten meer - als men onder reformisme wil verstaan het willen omvormen van de maatschappij van binnenuit. Zij zijn in principe tevreden met de maatschappij zoals die nu in elkaar zit, al zijn er hier en daar nog wel wat plooiën recht te strijken. *Binnen* die maatschappij heeft een vakbond tot taak zijn leden een zo hoog mogelijk rendement van hun vakbondskontributie te verzekeren. Gaat dat ten koste van andere bevolkingsgroepen dan is dat misschien wel jammer, maar helaas onvermijdelijk. Duidelijk komt deze opvatting tot uiting in het streven van de huidige Industriebondsleiding naar 'versterking van de marktsector' - liefst samen met de industriële ondernemers en - als het effe kan - samen met Lubbers & Co. Dat daarbij de kollektieve sektor in de vernieling raakt vinden Visser c.s. misschien wel vervelend, maar het beïnvloedt hun koers niet. Immers, de 'marktsector' is het waar de IB het van moet hebben. Wie daarbuiten valt moet zijn eigen boontjes maar zien te doppen. Wie daar wat anders in wil zien dan het 'Amerikaanse model' mag dat van mij, maar is dan, ook volgens mij, ziende blind. Nu is het van minder belang welk etiket men op een maatschappijvisie plakt. Feit is dat ook op dit punt een onoverbrugbare kloof

gaapt tussen de opvattingen van de 'Slotermeerlaan' en 'Utrecht'. Gaat de eerste uit van het enge belang van de industriearbeider - en dan nog vooral van de blanke, mannelijke, meerderjarige versie daarvan, de ander ziet de arbeidersklasse als één geheel, met belangen die op punten wel met elkaar kunnen botsen, maar die één fundamenteel belang gemeen heeft: de vervanging van de huidige kapitalistische maatschappij door een democratisch socialisme. Visser c.s. willen er, met aanvaarding van de gegeven kapitalistische verhoudingen, ook in krisisomstandigheden proberen ervan te maken wat ervan te maken is. 'Utrecht' wil de kapitalistische crisis als hefboom gebruiken om het systeem uit zijn voegen te lichten. Hier staan twee strategieën tegenover elkaar die niet met elkaar te verzoenen zijn. Natuurlijk hebben de Utrechtse gelijk, wanneer zij, bij monde van Willem Agenant, uitgaan van de integriteit van het bondsbestuur. Het is dwaasheid om te denken dat daar aan de Amsterdamse Slotermeerlaan duistere komplotten gesmeed worden om het kapitalisme overeind te houden of de bond kapot te maken. Maar integriteit en goede bedoelingen zijn niet voldoende garantie voor een juiste koers. Wat Dick Visser c.s. ook menen na te streven, de concrete uitkomst van hun beleid is het in stand houden van de absurde waanzin van het kapitalisme, van overproductie naast verpaupering, van miljoenen werklozen en het over de kop jagen van wie nog het 'geluk' heeft te mogen werken. Het concrete resultaat van dat beleid is ook dat vakbondsleden zich in steeds grotere mate van de vakbeweging gaan afkeren. Goede bedoelingen en integriteit of niet, de politiek van Visser c.s. is een *kami-kaze-politiek*.

DE BONDSRAAD

Het indienen van een 'tegenstuk' door de Utrechtse delegatie heeft in ieder geval tot effect gehad dat de bondsraad veel minder dan bij vorige gelegenheden met een mond vol tanden tegenover de bestuursvoorstellen stond. De gevoerde discussie in de bondsraadsvergadering gaf dat duidelijk aan. Zonder nu meteen te willen zeggen dat alle sprekers een fundamentele bijdrage leverden aan de

discussie bleek in ieder geval dat men de wezenlijke verschillen tussen de beide visies onderkende - en in meerderheid voor de Utrechtse opvatting koos. Wat dat in de concrete praktijk zal gaan betekenen zal, zoals gezegd, afgewacht moeten worden. Tot nog toe spoort de benaderingswijze van het bondsbestuur, zoals Willem Agenant namens de Utrechtse delegatie zei 'duidelijk met de huidige werkgeversstrategieën, zoals flexibilisering en individualisering. In gewone taal: 'verdeel en heers'. Het Utrechtse voorstel 'daarentegen is voornamelijk gebaseerd op kollektieve belangen van achtergestelde groepen. Dat is ons inziens ook de essentie van het bondswerk naar doelen en naar middelen. Machtsvorming voor en door de massa van de loon- en uitkeringsafhankelijken kan ons lange-termijndoel dichterbij brengen. Individuele belangenbehartiging kan dat niet.' Mijns inziens raakt dit de kern van de verschillen tussen 'Utrecht' en het bondsbestuur. Natuurlijk kan de bondsraad nog een poosje doorgaan met te proberen het onverzoenlijke te verzoenen. Op de duur zal dat echter een onmogelijke taak blijken te zijn en zal er, duidelijker dan tot nog toe het geval is geweest, een definitieve keus gemaakt moeten worden.

WIE BETAALT DE KRISIS?

Het maken van die keuze wordt trouwens met de dag dringender. Het bondsbestuur van de IB wil nog steeds verder gaan op de heilloze weg van het 'inleveren'. Of, om het in de woorden van Agenant te zeggen: 'Het concept van het bondsbestuur ademt de geest van - en zegt het eigenlijk bot letterlijk - betalen voor wat we willen.'

TOENEMEND VERZET IN DE INDUSTRIEBOND FNV

Maar inderdaad 'als de arbeidersbeweging dat altijd had gedaan hadden we nu nog in lopen gelopen, hadden we nog een veertienurige werkdag...' 'De arbeidersbeweging heeft altijd door strijd voor *kollektieve eisen* zaken binnengehaald *ten koste* van het kapitaal.' Agenant trekt hier de lessen uit vele tientallen jaren geschiedenis van de arbeidersbeweging - een geschiedenis waar Visser en Vos kennelijk niets meer van willen weten. De belangen van kapitaal en arbeid zijn fundamenteel tegenstrijdig. Dat is ook de grondslag waarop de vakbeweging is ontstaan en waarop zij groot is geworden. Zou die strijd nu volstreden zijn? Wie dat gelooft mag het zeggen. Ik voor mij geef Agenant gelijk als hij zegt: 'We hebben nog heel wat bij het kapitaal weg te halen. Het teert op de vruchten van *onze* arbeid. Het geeft niets voor niets voor meepraten. Het geeft alleen voor kollektieve aktie. Het is bang voor onrust binnen de bedrijven en *zijn* maatschappelijke orde. Dat wetende moeten we daar vol gebruik van maken. Daarin ligt onze kracht!'

Het bondsbestuur is bereid te (laten) betalen voor de financiering van de sociale zekerheid. 'Utrecht' voelt daar niets voor: 'Als je dat uitgangspunt hanteert geef je de werkgevers een premie voor de uitstoot van menselijke arbeid. Op die manier wentelt men de kosten van de uitstoot van arbeid af op ons, de werknemers.'

'Utrecht' vindt dat de vakbeweging een beweging is voor de *gehele arbeidersklasse*. 'Het mag niet zo zijn dat mensen uit de marktsektor uitgespeeld worden tegenover de ambtenaren; het mag niet zo zijn dat de uitkeringstrekken uitgespeeld worden tegenover de werkenden en het mag niet zo zijn dat leden worden uitgespeeld tegenover niet-leden.'

MACHT TEGENOVER MACHT

In de vakbeweging heeft het 'meedenken' met de ondernemers een grote vlucht genomen - en de Industriebond FNV behoort wat dat betreft zeker tot de koplopers. Het IB-bondsbestuur wil dan ook, samen met de ondernemers zoeken naar wegen om de 'problematiek van de arbeidsmarkt' op te lossen. De werkelijke oorzaak van die problematiek ligt ech-

ter in de door de ondernemers eenzijdig vastgestelde arbeidsplaatsenstructuur binnen hun ondernemingen. De ondernemer bepaalt hoeveel mensen, met welke kwalifikaties, op welke plaats in het arbeidsproces worden neergezet. De toestand op de arbeidsmarkt wordt in hoge mate bepaald door *die* keuze. Beïnvloeding van die keuze kan alleen succes hebben door machtsvorming - wie denkt dat voor elkaar te krijgen via vreedzaam overleg met de ondernemers heeft de strop in feite al om de nek.

Dat alles geldt ook voor de invloed van de vakbeweging op het technologiegebied. Overgelaten aan de ondernemers leidt dat beleid slechts tot een verdere uitstoot van menselijke arbeid. Arbeid(st)ers en vakbond dienen hun *eigen* eisen te stellen aan het technologiebeleid en die eisen bij de ondernemers af te dwingen. Dat is principieel iets anders dan meepraten en meedenken.

Het door 'Utrecht' voorgestelde beleidsmodel is er een van confrontatie en konflikt. Dat van het bondsbestuur een van klassenverzoening en samenwerking. Ik denk dat het Utrechtse model naadloos aansluit bij de maatschappelijke realiteit van het kapitalisme en dat het bondsbestuur zich verliest in levensgevaarlijke illusies. Illusies die niet alleen het levenspeil van miljoenen mensen op het spel zet - wat op zichzelf al rampzalig genoeg is - maar ook het voortbestaan van de vakbeweging in de waagschaal stelt.

Rein van der Horst